

Особливості проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх 14—16 років із застосуванням поліграфа

Марина Міхеєва

кандидат психологічних наук, головний судовий експерт сектору криміналістичних та психологічних видів досліджень, Полтавське відділення Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Полтава, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9949-5810>, e-mail: mary.mikheeva@ukr.net

Тетяна Кравченко

судовий експерт сектору криміналістичних та психологічних видів досліджень, Полтавське відділення Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Полтава, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2000-7645>, e-mail: rexioli71@gmail.com

Окреслено дискусійність проблеми проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх 14—16 років із застосуванням поліграфа. Наголошено на необхідності науково-методологічного обґрунтування можливостей та обмежень застосування поліграфа в судово-психологічній експертизі дітей 14—16 років.

Ключові слова: судово-психологічна експертиза; неповнолітні 14—16 років; застосування комп'ютерного поліграфа; детермінанти особливостей проведення судово-психологічної експертизи.

Peculiarities of Conducting Forensic Psychological Examinations of Minors Aged 14–16 Using a Polygraph

Maryna Mikheieva, Tetiana Kravchenko

The paper acknowledges the controversial nature of the issue and highlights the need for scientific and methodological justification of the potential applications and limitations of polygraphs in forensic psychological examinations of 14- to 16-year-old children.

Keywords: forensic psychological examination; minors aged 14–16; computer polygraph use; determinants of specifics of conducting forensic psychological examinations.

Проблема застосування поліграфа як інструмента, здатного підвищити об'єктивність і результативність психологічного експертного дослідження, є однією з найбільш суперечливих і складних у сучасній судово-експертній практиці. Особливо дискусійним є питання застосування поліграфа щодо неповнолітніх підєкспертних (обвинувачених, підозрюваних, потерпілих, свідків), що потребує

науково-методологічного обґрунтування можливостей та обмежень застосування такого виду експертиз, вироблення єдиних стандартів їх проведення, реалізації комплексного підходу з урахуванням правових, психологічних та етичних аспектів.

Законодавчо-правові засади проведення аналізованого виду експертиз відображено в основних нормативних документах: Законі України

«Про судову експертизу» [1], ДСТУ 9266:2023 «Судова психологічна експертиза. Використання поліграфа. Загальні вимоги» [2], ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови» [3], Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень і Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5, зі змінами та доповненнями) [4] та ін.

Методологічною та методичною базою обговорення проблеми є дослідження науковців у галузі психології, судової експертизи й судової психологічної експертизи (зокрема, К. Гуровського, С. Ласунової, Т. Морозової, О. Мотлях, О. Петечел, Є. Пузирьова, В. Романіва, Т. Тамакової, В. Шаповалова, І. Усікова та ін.) [5—10]. Незважаючи на велику кількість досліджень проблеми застосування поліграфа під час проведення судово-психологічних експертиз, особливості проведення цього виду експертиз з неповнолітніми відображено недостатньо [5].

Підкреслюємо, що завдання судово-психологічної експертизи потребують застосування спеціальних психологічних знань для виявлення обґрунтованої інформації психологічного змісту, а також її аналізу з урахуванням індивідуальних особливостей психічної діяльності підекспертної особи, що є визначальним у контексті обговорюваної проблеми [5; 9; 10].

Можливість застосування комп'ютерного поліграфа, алгоритм і зміст процедури експертного дослідження

неповнолітніх 14—16 років (старший підлітковий та ранній юнацький вікові періоди) детермінуються інтенсивними змінами в когнітивній (перехід від конкретного мислення до абстрактно-логічного та критичного мислення, формування здатності до рефлексії, інтерес до моральних, філософських, соціальних питань); емоційної (емоційна нестабільність, підвищена вразливість, схильність до афективних реакцій); соціальної (активізація спілкування з ровесниками, почуття самостійності та незалежності, прагнення до самоствердження); особистісної (формування самосвідомості й образу «Я», усвідомлення власної індивідуальності, визначення життєвої позиції та світогляду); моральної (розвиток почуття справедливості, формування системи цінностей, усвідомлення норм і правил) сферах внутрішнього світу дитини [9; 10].

Акцентуємо, що найбільш визначальними чинниками в контексті аналізованої проблеми є особливості емоційної сфери неповнолітніх 14—16 років (зазначені вище).

Аналіз наукових досліджень [7; 11; 12], методичних матеріалів [4; 6; 8], власний досвід експертної діяльності дає змогу виокремити чинники, що детермінують особливості проведення судово-психологічної експертизи дітей 14—16 років із застосуванням поліграфа, а саме:

- психологічні вікові обмеження (у підлітків цього віку спостерігаються емоційна нестабільність, підвищена навіюваність і схильність до фантазування, що може знижувати достовір-

ність результатів застосування поліграфа);

- психофізіологічна специфіка віку (реакції організму, які фіксує поліграф (серцевий ритм, дихання, електропровідність шкіри) у неповнолітніх більш варіативні, аніж у дорослих, тому зафіксовані показники часто складно інтерпретувати);
- етичні норми проведення дослідження (дослідження можливе лише за добровільної згоди дитини та її батьків із поясненням суті процедури в доступній формі, щоб уникнути психологічної травматизації — почуття страху, тривоги, психологічного тиску);
- юридичні аспекти проблеми (застосування результатів поліграфа не є самостійним доказом у суді, їх можна розглядати лише як допоміжну інформацію);
- експертна результативність (при обмеженні, комп'ютерний поліграф можна застосовувати в комплексі з традиційними методами судово-психологічної експертизи: для того щоб виявити приховані переживання, уточнити достовірність свідчень тощо);
- процедурні особливості (застосування спеціально адаптованих методик, скорочена тривалість опитування, максимально зрозуміле формулювання запитань, присутність психолога).

Отже, проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх 14—16 років із застосуванням полі-

графа потребує особливого методологічно-методичного, етичного та правового підходів. Таке дослідження можна застосувати винятково як допоміжний засіб, поєднаний з іншими видами експертних психологічних досліджень, а його результати потрібно інтерпретувати відповідно до визначених вікових особливостей підлітків.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 23.08.2025).
2. ДСТУ 9266:2023 Судова психологічна експертиза. Використання поліграфа. Загальні вимоги : затв. наказ. ДП «Укр-НДНЦ» від 16.11.2023 р. № 321 [Чинний від 01.05.2024]. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=105549 (дата звернення: 24.08.2025).
3. ДСТУ 8692:2016 Поліграфи. Технічні умови : затв. наказ. ДП «Укр-НДНЦ» від 15.11.2016 р. № 378 [Чинний від 20.01.2017]. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=67992 (дата звернення: 24.08.2025).
4. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказ. Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0705-98> (дата звернення: 23.08.2025).
5. Гуровський К. В. Особливості проведення перевірок за допомогою поліграфа з дітьми віком 14—16 років. *Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа та спеціальних знань в юридичній практиці*. 2018. № 1 (18). URL: <https://expertize-journal.org.ua/detektor-lzhi-poligraf/890-gurovskij-k-v-osoblivosti>

- provedennya-perevirok-z-dopomogoyu-poligrafa-z-ditmi-vikom-14-16-rokiv (дата звернення: 28.08.2025).
6. Морозова Т. Р., Ласунова С. В., Тамакова Т. А., Шаповалов В. О. Методика проведення судових психологічних експертиз із використанням комп'ютерного поліграфу. Київ, 2023. 95 с.
 7. Морозова Т. Р. Методика виявлення прихованої інформації в поліграфічних дослідженнях : монографія / за наук. ред. О. М. Морозова. Київ, 2023. 472 с.
 8. Мотлях О. І., Усіков І. П. Практика призначення та проведення судових психофізіологічних експертиз й експертних досліджень із використанням комп'ютерного поліграфа (методичні та практичні рекомендації) : посібник. Київ, 2015. 210 с.
 9. Петечел О. Ю. Використання спеціальних психологічних знань щодо неповнолітніх учасників досудового розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 19 с.
 10. Пузирьов Є. В., Романів В. П. Психологічні особливості особистості неповнолітнього як учасника досудового провадження. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія «Психологія»*. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 210—214.
 11. Krapohl D. J, Shaw P. R. Fundamentals of Polygraph Practice. 2015. P. 137.
 12. Nelson R., Handler M., Senter S. Replication: Criterion Validity of the Empirical Scoring System with Inexperienced Scorers. *Polygraph*. 2014. Vol. 43. Is. 1. P. 1—19.